

Жуков П. І.
*здобувач кафедри права,
ПВНЗ «Університет сучасних знань»*

ДОСВІД ОКРЕМИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗАКОННИХ ВИМОГ ПРОКУРОРА

Як відомо, сутність законних вимог прокурора розкривається через поєднання двох ключових ознак – імперативності та обов'язковості. Зазначені вимоги виступають імперативним інструментом, спрямованим на відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів громадян, а також на усунення порушень законності [1]. На відміну від інших форм реагування прокурора, законні вимоги передбачають безпосереднє звернення до конкретного суб'єкта з приписом вчинити певні дії або навпаки утриматися від їх здійснення. Вони реалізуються у формі індивідуально-правового акта, який націлений на швидке та ефективно відновлення правопорядку [2]. При цьому правова природа законних вимог прокурора тісно пов'язана із засадами верховенства права та законності, адже виражаючи свої вимоги прокурор діє виключно в межах своєї компетенції, натомість перевищення таких повноважень підлягає оскарженню в установленому законом порядку.

У науковій літературі неодноразово зверталася увага на те, що законна вимога прокурора виступає не лише засобом впливу на суб'єктів правовідносин, а й інструментом превентивного характеру. Вона спрямована на недопущення подальших порушень прав і свобод людини, а також на попередження виникнення негативних наслідків у сфері публічних та приватних інтересів. У наведеному контексті набуває невідкладного значення питання про ефективність законних вимог прокурора, для удосконалення якого на національному рівні може бути корисним досвід окремих європейських країн. Зупинимось на ньому детальніше.

Так, на думку О. І. Скибенко, у більшості демократичних держав, таких як Німеччина, Франція, Італія, Велика Британія та США, прокуратура не здійснює функцію загального нагляду [3, с. 100]. Натомість у цих країнах діють ефективні механізми судового оскарження рішень органів державної влади та місцевого самоврядування, якими можуть скористатися особи у разі порушення їхніх прав чи законних інтересів. Науковець вважає, що зазначений позитивний досвід доцільно врахувати в Україні для удосконалення доступу громадян до правосуддя і ми підтримуємо цю наукову позицію. Зі свого боку О. В. Хорсуненко зазначає, що регулювання організації та діяльності прокуратури держав-членів Європейського Союзу (далі – ЄС) має широку нормативно-правову базу, використання якої надає можливість наблизити законодавство кожної держави до єдиних стандартів [4, с. 97].

Узагальнюючи досвід держав-учасниць ЄС, слід зазначити, що підходить до законодавчого забезпечення обов'язковості виконання законних вимог

прокурора відрізняються значною різноманітністю, але при цьому мають спільну мету – забезпечення законності, дотримання прав людини та ефективного функціонування системи правосуддя.

Так, у Німеччині прокуратура є складовою судової влади і виконує функції нагляду за досудовим розслідуванням, однак її повноваження чітко визначені Кримінально-процесуальним кодексом, що виключає можливість свавільного втручання в діяльність інших органів. Відповідно до § 141–152 німецького Закону «Про судоустрій» (Gerichtsverfassungsgesetz, GVG) прокуратура (Staatsanwaltschaft) зобов'язана діяти лише в межах закону та керуватися у своїй діяльності принципом законності (Legalitätsprinzip), що гарантує об'єктивність і неупередженість у прийнятті процесуальних рішень [5].

У Франції прокурори мають статус судових магістратів і діють під наглядом Міністерства юстиції, водночас їхні вимоги є обов'язковими лише у межах кримінального провадження. Відповідно до статей 30-33 Ордонансу № 58-1270 від 22.12.1958 «Про статус судової влади» (Ordonnance N°58-1270 portant loi organique relative au statut de la magistrature), прокурори (magistrats du parquet) належать до судової гілки влади, але залишаються адміністративно підпорядкованими міністру юстиції [6]. Водночас відповідно до статті 31 Кримінально-процесуального кодексу Франції (Code de procédure pénale), прокурори у Франції зобов'язані діяти з урахуванням принципу об'єктивності та в інтересах суспільства, а не в інтересах державної адміністрації [7]. Такий баланс між інституційною підпорядкованістю і процесуальною автономією забезпечує незалежність прокурорів при винесенні законних вимог та прийнятті рішень у конкретних справах. Отже, французька модель поєднує централізований характер прокуратури з гарантіями неупередженості її діяльності, що є важливим елементом демократичної системи правосуддя.

У таких країнах як Італія, Іспанія та Португалія прокуратура користується високим рівнем автономії, а її законні вимоги мають імперативний характер лише у сферах, чітко визначених законом, передусім у кримінальному процесі та захисті публічних інтересів [8]. В Італії статус прокуратури визначено статтями 104-107 Конституції Італійської Республіки та Декретом № 106/2006 «Про організацію прокуратури», які закріплюють рівність прокурорів із судьями в межах єдиної судової влади. Згідно з італійським законодавством, прокурор (Pubblico Ministero) є повністю незалежним від виконавчої влади, а його законні вимоги (richieste del pubblico ministero) є обов'язковими для поліції та інших органів лише під час здійснення досудового розслідування [9].

У Іспанії правовий статус прокуратури (Ministerio Fiscal) регламентовано Законом № 50/1981 «Про статут прокуратури» (Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal), відповідно до якого прокурори діють незалежно, хоча й під загальним керівництвом Генерального прокурора держави [10]. Згідно зі статтею 124 Конституції Іспанії, законні вимоги прокурора є обов'язковими для всіх державних органів і посадових осіб у межах кримінального процесу та при захисті прав громадян [11]. Крім того, стаття 5 Закону № 50/1981 передбачає,

що законні вимоги прокурора (*órdenes e instrucciones del Ministerio Fiscal*) мають імперативний характер і підлягають безумовному виконанню всіма посадовими особами, до яких вони адресовані, у межах їхніх процесуальних повноважень. Водночас згідно зі статтею 7 цього ж Закону прокурори зобов'язані діяти відповідно до принципів єдності та ієрархічної підпорядкованості, але без втручання у незалежність суддів, що гарантує баланс між ефективністю прокурорського нагляду та дотриманням засад судової автономії [12].

Також у Португалії згідно зі статтею 219 Конституції Португалії та Закону № 68/2019 «Про Статут прокуратури» (*Estatuto do Ministério Público*), прокуратура діє самостійно й незалежно від інших гілок влади, а її законні вимоги (*ordens e instruções do Ministério Público*) мають обов'язкову силу для всіх суб'єктів кримінального провадження [13].

Таким чином, у перерахованих країнах ЄС можна прослідкувати спільну тенденцію – поєднання інституційної автономії прокуратури з жорстким нормативним визначенням меж її владних повноважень та обов'язковістю вказівок, що забезпечує баланс між ефективністю нагляду та належними гарантіями прав і свобод. Крім того, інститут загального прокурорського нагляду в тому вигляді, який історично існував в Україні не є властивим для органів прокуратури держав-учасниць ЄС. Це компенсується ефективно діючою системою судового захисту, чітким розмежуванням компетенцій органів прокуратури, поліції та суду, а також високим рівнем правової культури та довіри до інституцій правосуддя.

У зв'язку з цим в Україні вважаємо за доцільне запозичити європейський досвід щодо обмеження надмірного втручання прокурора в діяльність інших органів державної влади. Одночасно з цим слід посилити його контрольну та координаційну роль у забезпеченні дотримання законності. Така модель відповідатиме принципам верховенства права, незалежності прокуратури та пропорційності у використанні владних повноважень, створюючи систему «важелів і противаг». Це дозволить зважено підійти до оптимізації органів прокуратури в Україні та загалом спростити процес приведення вітчизняної правоохоронної системи у відповідність до передових європейських стандартів.

Література:

1. Теремецький В. І. Правоохоронні органи як суб'єкти здійснення правоохоронної діяльності. Правове регулювання окремих напрямків правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ: навч. посіб. / за ред. М. І. Іншина, В. І. Олефіра. Харків : НікаНова, 2014. 852 с.

2. Логоша В. В., Теремецький В. І. Реалізація органами прокуратури повноважень у сфері дисциплінарної відповідальності: адміністративно-правовий аспект. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. № 3. С. 193–202.

3. Скибенко О. І. Конституційно-правовий статус прокуратури України в умовах реформування: дис. ... к.ю.н: 12.00.02. Київ: Націон. академ. внутр. справ, 2021. 237 с.

4. Хорсуненко О. В. Нормативно-правове регулювання діяльності прокуратури держав-членів Європейського союзу та її місце в системі органів державної влади. Актуальні проблеми політики. 2016. № 57. С. 93–104.
5. Gerichtsverfassungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 9. Mai 1975 (BGBl. I S. 1077). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gvg/BJNR005130950.html>
6. Ordonnance n 58-1270 du 22 décembre 1958 portant loi organique relative au statut de la magistrature. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000339259>
7. Code de procédure pénale. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/
8. Теремецький В. І. Досудове розслідування: зарубіжний досвід та практика застосування в Україні. Журнал східноєвропейського права. 2019. № 69. С. 20–29. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3554989>. URL: <https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2019/11/teremetsky.pdf>
9. The Constitution of the Italian Republic <https://www.governo.it/en/fundamental-principles/11825>
10. Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-837>
11. Constitución Española. «BOE» N. 311, de 29/12/1978. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1978-31229>
12. Ley 50/1981, de 30 de diciembre, por la que se regula el Estatuto Orgánico del Ministerio Fiscal. URL: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1982-837>
13. Estatuto do Ministério Público - Lei N.º68/2019, de 27 de agosto. URL: <https://www.homepagejuridica.pt/legislacao/direitos-fundamentais-4/5596-estatuto-do-ministerio-publico-lei-n-68-2019-de-27-de-agosto>